

Nr 178.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående rensningsarbeten i Göta älv för huvudreglering av Vänern; given Stockholms slott den 8 mars 1935.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Henning Leo.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Departementschefen, statsrådet Leo anför:

I årets statsverksproposition (utgifter för kapitalökning, bil. 3, punkt 38) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, till rensningsarbeten i Göta älv för huvudreglering av Vänern för budgetåret 1935/1936 beräkna ett reservationsanslag av 500,000 kronor. Sedan utredningen i ämnet slutförts, torde jag nu ånyo få anmäla ärendet.

Såsom närmare kommer att framgå av den följande redogörelsen, står här förevarande fråga i nära samband med det omfattande och svårlösta problemet

Bihang till riksdagens protokoll 1935. 1 saml. Nr 178.

1

om Vänerens reglering. Jag anser mig därför, innan jag ingår på en redogörelse för vattenfallsstyrelsens i ärendet nu gjorda framställningar, böra i korthet erinra om vad från statsmakternas sida hittills i nyssberörda hänseende åtgjorts.

För utförande av förberedande åtgärder för Vänerens reglering anvisade riksdagen för åren 1918—1922, tiden 1 januari—30 juni 1923 samt budgetåret 1923/1924 anslag å tillhoppa 2,550,000 kronor, fördelade på följande sätt:

Budgetperiod	Riksstat Kronor	Tilläggsstat Kronor	Summa Kronor
1918	—	100,000	100,000
1919	200,000	—	200,000
1920	200,000	—	200,000
1921	—	800,000	800,000
1922	250,000	300,000	550,000
¹ / ₁ — ³⁰ / ₆ 1923	200,000	—	200,000
1923/1924	500,000	—	500,000
			Summa kronor 2,550,000

I skrivelse den 22 maj 1922, nr 164, framhöll riksdagen, i sammanhang med anmälan att riksdagen till förberedande åtgärder för Vänerens reglering för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisat ett reservationsanslag av 200,000 kronor, att riksdagen i likhet med chefen för kommunikationsdepartementet förutsatte, att preliminära planer och kostnadsberäkningar beträffande regleringsföretaget framlades för statsmakternas prövning, innan ansökan hos vederbörande vattendomstol gjordes om tillstånd till regleringens genomförande.

Till 1924 års riksdag avlät härefter Kungl. Maj:t — i anslutning till av vattenfallsstyrelsen utarbetade planer och kostnadsberäkningar — proposition, nr 178, angående anslag till bestridande av kostnader i samband med domstolsbehandling av frågan om tillstånd till Vänerens reglering.

Föredragande departementschefen anförde därvid huvudsakligen följande:

Av de planer och kostnadsberäkningar rörande regleringsföretaget, som numera av vattenfallsstyrelsen utarbetats, inhämtas, att med användande av 1924 års prisnivå sammanlagda kostnaderna för Vänerens reglering beräknats uppgå till 14,300,000 kronor. I detta belopp ingå 2,550,000 kronor, som förut av riksdagen beviljats för utförande av förberedande åtgärder för Vänerens reglering, samt de till 800,000 kronor beräknade utgifterna för domstolsbehandlingen. Läggas härtill beräknade ränteförluster å 2,500,000 kronor för tiden intill regleringens tagande i bruk, uppgå sammanlagda kostnaderna till 16,800,000 kronor. Genom jämförelsevis enkla förändringar i den befintliga kraftstationen vid Trollhättan, beräknade att kosta högst 2,000,000 kronor, skulle efter Vänerens reglering vinnas en ökning av kraft, tillgänglig året om, som motsvarar en årlig merinkomst från kraftstationen efter avdrag för driftkostnader m. m. av minst omkring 1,100,000 kronor. Denna summa utgör 5.9 procent ränta å sammanlagda kostnaderna för Vänerens reglering och omändringen av kraftstationen vid Trollhättan. Såsom vattenfallsstyrelsen framhållit, uppstår emellertid den verkligt betydande vinsten av Vänerens reglering först sedan nya kraftstationer utbyggts vid Göta älv för att tillgodogöra den ökade vattenmängd, som efter regleringen vid behov kan framsläppas i

älven. Jag torde icke behöva närmare framhålla vikten av att vattenfallen i Göta älv i största möjliga omfattning må kunna utnyttjas för att förse industrien, jordbruket och samhällen med elektrisk energi. För att belysa betydelsen av regleringen kan exempelvis anföras, att ett inbesparat magasin av 0.2 meters höjd i Vänern, utnyttjat i Götaälvsverken för att under lågvattenperioder fylla kraftbrist vid andra kraftverk, motsvarar den energimängd, som alstras av landets samtliga ångdrivna elektricitetsverk vid nuvarande årsförbrukning av omkring 100,000 ton stenkol. Av stor betydelse är ock, att genom den redan utförda sammanbindningsledningen mellan Trollhätte och Älvkarleby kraftnät Vänerns stora regleringsmagasin skulle kunna i ökad utsträckning användas för tillgodoseende av mellersta Sveriges kraftbehov.

Starka skäl tala sålunda för att, om tillstånd vinnes till Vänerns reglering, företaget skall befinnas värt att genomföra. Någon avgörande ställning till själva regleringsfrågan behöver dock icke nu tagas. Vattenfallsstyrelsen har säkerligen på goda grunder beräknat, att domstolsbehandlingen kräver en tid av 6—8 år, och vid slutet av denna tid har man att med hänsyn till de ekonomiska förhållanden, som då råda i vårt land, fatta beslut, huruvida regleringen skall utföras eller ej.

För vidtagande av förberedande åtgärder för Vänerns reglering hava inom kort nedlagts redan anvisade 2,550,000 kronor, och goda skäl synas tala för att under de närmaste åren fullfölja utredningen genom domstolsbehandlings slutförande. Skulle man dröja härmed, kan man riskera, att det bevismaterial och den personliga erfarenhet som nu med stora kostnader samlats för ådagaläggande av regleringens verkningar, föråldras eller förloras. Jag anser därför, att av riksdagen böra begäras erforderliga medel till bestridande av kostnaderna i samband med domstolsbehandling av frågan om tillstånd till Vänerns reglering. Av hela den beräknade kostnaden, 800,000 kronor, erfordras för budgetåret 1924/1925 300,000 kronor.

Därest nämnda anslag av riksdagen beviljas, kommer sedermera frågan om bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att vidtaga åtgärder för erhållande av laga tillstånd till reglering av Vänern att underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Den av vattenfallsstyrelsen framlagda planen finner jag vara i huvudsak lämplig att lägga till grund för framställning till domstolen. Det säger sig självt, att ändringar sedermera kunna ifrågakomma med hänsyn till vad som under ärendets fortsatta handläggning framkommer.

I skrivelse den 10 maj 1924, nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts nyss omförmälda proposition, anmälde riksdagen, att riksdagen för bestridande av kostnader i samband med domstolsbehandling av frågan om tillstånd till Vänerns reglering för budgetåret 1924/1925 anvisat ett reservationsanslag av 300,000 kronor. I samband därmed anförde riksdagen huvudsakligen följande:

Som bekant erbjuder Vänern genom sin storlek och belägenhet i övrigt möjligheter till magasinering av vattenkraft, som måste betraktas såsom enastående. Att dessas tillvaratagande bör ingå såsom ett led i ett framtidsprogram för den rationella användningen av landets energitillgångar, därom synes riksdagen någon tvekan knappast råda.

Visserligen kan icke för närvarande bedömas den lämpliga tidpunkten, då företaget bör igångsättas. Något dylikt avgörande behöver emellertid nu ej ske. Bestämmande härvid bliver givetvis kraftbehovens stegring, i första hand under den närmaste framtiden, och de åtgärder, som krävas för att möta dessa.

De hittills vidtagna förberedande åtgärderna hava bestått i en del till omfattningen mycket betydande undersökningsarbeten med kartläggning av sjöns stränder och uppskattningar av den mark m. m., som av företaget kan komma att skadas. Kostnaderna för dessa arbeten, som pågått under de senaste åren och nu äro i det närmaste slutförda, hava sammanlagt uppgått till omkring 2,500,000 kronor.

De åtgärder, till vilka anslag nu av Kungl. Maj:t begärts, avse utverkandet av rättens tillstånd till företagens genomförande. Totalkostnaderna härför hava uppskattats till i runt tal 800,000 kronor, ett belopp som otvivelaktigt framstår som högst avsevärt. Nämnda domstolsbehandling torde dock böra betraktas såsom en naturlig fortsättning av de redan verkställda förberedande arbetena, utan vilken dessa lära bliva utan egentlig nytta. Det får också anses ligga i öppen dag, att denna rättsliga behandling av ärendet lämpligen bör följa i ett omedelbart sammanhang med de redan utförda undersökningarna, vilka eljest bliva föråldrade och sannolikt i stora delar med ytterligare kostnader måste framdeles ånyo företagas.

Riksdagen har därför ansett sig böra bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet nu framlagda förslag. Genom ett bifall till detta torde avgörandet av själva huvudfrågan om företagens genomförande på intet sätt föregripas. Därmed kan och måste anstå ännu en avsevärd tid, i det ensamt själva domstolsbehandlingen beräknats komma att taga en tid av omkring 6—8 år.

Härefter anhöll vattenfallsstyrelsen i skrivelse den 28 mars 1925 hos Västerbygdens vattendomstol om tillstånd att, i huvudsaklig överensstämmelse med av styrelsen framlagt förslag i och för åstadkommande av bättre hushållning med vattnet och för beredande av ökad möjlighet att utnyttja vattenkraften i kronan tillhöriga, i Göta älv belägna strömfall, nämligen vattenfallen vid Vargön, Trollhättan och Lilla Edet, verkställa reglering av vattnets avrinning ur sjön Vänern samt för dylikt ändamål utföra närmare angivna arbeten, ävensom vidtaga de övriga åtgärder och anläggningar, som för företagens genomförande kunde finnas lämpliga och erforderliga.

För kostnader i samband med domstolsbehandling av frågan om Vänerns reglering anvisade härefter riksdagen för budgetåren 1925/1926—1931/1932 ytterligare tillhoppa 1,000,000 kronor. De medel, som ställts till förfogande för här ifrågavarande ändamål, uppgå sålunda sammanlagt till 1,300,000 kronor.

Beträffande den sålunda uppkomna ökningen av kostnaderna i förhållande till vad ursprungligen beräknats, vill jag erinra, hurusom vattenfallsstyrelsen i samband med framställning om medelsanvisning till ändamålet för budgetåret 1928/1929 anförde, att på grund av målets synnerligen omfattande och komplicerade beskaffenhet, de ytterligare utredningar, som föranletts av motpartens invändningar, samt de utlåtanden från sakkunniga, som vattendomstolen måst inhämta, målets handläggning vid vattendomstolen blivit avsevärt mera tidsödande och kostsam än som vid avfattandet av vattenfallsstyrelsens skrivelse år 1924 kunnat antagas.

I detta sammanhang vill jag slutligen erinra, att domstolsbehandlingen av frågan om Vänerns reglering medfört ytterligare avsevärda kostnader för

statsverket, i det att vid Västerbygdens vattendomstol måst inrättas en särskild avdelning för behandling av målet om Vänerns reglering. För budgetåret 1932/1933 anvisades, i samband med genomförandet av den nya organisationen av de fasta vattendomstolarna, ett särskilt anslag för ändamålet å 60,000 kronor. Samma belopp har sedermera anvisats jämväl för vardera av budgetåren 1933/1934 och 1934/1935. I förslaget till riksstat för nästkommande budgetår har för ändamålet beräknats tillhoppa 63,000 kronor (se punkterna 23 och 24 av 1935 års andra huvudtitel).

Jag övergår nu till en redogörelse för vattenfallsstyrelsens i ärendet gjorda framställningar.

I skrivelse den 2 oktober 1933 hemställde *vattenfallsstyrelsen*, att Kungl. Maj:t måtte av 1934 års riksdag äska ett anslag å 500,000 kronor för påbörjande av arbeten med upprensningar i Göta älv.

Styrelsen meddelade därvid till en början, att i planen för genomförandet av Vänerns reglering förutsattes en ökning av högvattentappningen utöver den naturliga framrinningen i älven vid högvattenstånd i Vänern. Denna ökning av högvattentappningen vore behöfelig för att förebygga att under regnrika år vattenståndet i Vänern skulle bli alltför högt, men å andra sidan kunde olägenheter till följd av densamma komma att uppstå för kanaltrafiken på sådana platser, där vattenhastigheten redan nu vore relativt stor. Dessutom skulle genom ökad fallförlust på älvsträckorna en viss minskning uppkomma i fallhöjden vid Trollhätte och Lilla Edets kraftstationer. Vattenfallsstyrelsen hade därför i sin framställning till vattendomstolen om tillstånd till regleringen föreslagit rensningar på fyra platser i Göta älv, där olägenheter annars skulle uppkomma för kanaltrafiken. Därjämte hade styrelsen hos domstolen anhållit om tillstånd att utföra rensningar i Flottbergsströmmen, på vilken plats vid ökad högvattentappning, utan att kanaltrafiken därav berördes, olägenheter eljest skulle uppstå genom minskning av fallhöjden vid Trollhätte kraftstation. Den sammanlagda kostnaden för dessa arbeten beräknade styrelsen bli 2.4 miljoner kronor i enlighet med en vid skrivelsen fogad kostnadstabla.

I och med att detta arbete påbörjats vore man, framhöll vattenfallsstyrelsen härefter, inne på utförande av sådana arbeten, som förutsatte, att Vänerns huvudreglering komme till stånd. Denna förutsättning hade ej förelagat för de arbeten, som erfordrats för den redan till väsentlig del med beviljade anslag utförda s. k. dygns- och veckoregleringen av Göta älv.

Vattenfallsstyrelsen erinrade vidare om riksdagens i förutnämnda skrivelse den 10 maj 1924, nr 152, gjorda uttalande, att genom ett beviljande av nämnda anslag avgörandet av själva huvudfrågan om företagens genomförande på intet sätt torde föregripas. I anslutning härtill anförde styrelsen:

Sedan dess hade behandlingen i vattendomstolen fortsatt och påginge alltjämt. Sammanlagt hade på utredningar och domstolsbehandling för Vänerns reglering nedlagts ett belopp av ej mindre än cirka 3,975,000 kronor. Härav

komme enbart på domstolsbehandlingen 1,255,000 kronor. Det syntes ännu dröja ett eller annat år, innan vattendomstolen slutbehandlat målet. I vad mån behandling i högre instanser komme att verka fördröjande på rätt att taga regleringen i bruk, kunde ej med noggrannhet bedömas, men man borde kunna räkna med att inom 3 à 4 år hava sådant tillstånd. Att behandlingen inför domstol tagit så oberäknat lång tid, vore väsentligen beroende på målets ovanligt vidlyftiga och invecklade beskaffenhet samt i viss mån av i vattendomstolen inträffade dödsfall. Emellertid hade tiden verkat därhän, att — om hänsyn toges till dels kostnaden för genomförandet, dels vunnen nytta, dels ur olika synpunkter förorsakad skada — ingen tvekan torde råda, att Vänerns huvudreglering borde komma till stånd. Ej minst gäve förhållandena under dåvarande vattenbrist bevis för vilket gagn Vänerns reglering skulle medföra i landets krafthushållning. Styrelsen kunde dock ej framlägga någon på domstolsutslag grundad bevisning härom, men hade i målet lämnat alla för bedömandet erforderliga ekonomiska utredningar.

Det vore, anförde härefter styrelsen, två skäl, som trots frågans läge i vattendomstolen föranledde styrelsen att i frågans dåvarande skick framlägga förevarande förslag till utförande av rensningsarbeten i Göta älv, nämligen dels att de föreslagna rensningsarbetena erfordrade en arbetstid av 3 à 4 år och därför måste påbörjas nu, om de utan fördyrande forcering skulle bliva färdiga till den tidpunkt, då Vänerns reglering ur rättssynpunkt kunde tagas i bruk, dels önskvärdheten att efter avslutande av arbetena med kraftstationen vid Vargön erhålla möjlighet att sysselsätta så stor del som möjligt av den arbetsstyrka, som bleve ledig, då Vargöarbetena år 1934 komme att slutföras. De arbeten på ifrågavarande platser, vattenfallsstyrelsen ansåge böra komma till utförande under budgetåret 1934/1935, betingade en kostnad av i runt tal 500,000 kronor.

Vid min anmälan inför Kungl. Maj:t den 3 januari 1934 av vattenfallsstyrelsens berörda framställning (utgifter för kapitalökning, bil. 4, sid. 62—64) anförde jag, att de av vattenfallsstyrelsen till påbörjande förordade rensningsarbetena kunde, såsom av det av styrelsen anförda framginge, komma till avsedd nytta endast under förutsättning att Vänerns huvudreglering genomfördes. I det läge, vari behandlingen av denna synnerligen omfattande fråga ännu befunde sig, syntes det därför knappast vara lämpligt att ifrågavarande arbeten redan igångsattes. Jag ansåg mig fördenskull ej kunna förorda vattenfallsstyrelsens då föreliggande framställning.

Vad jag sålunda anført föranledde intet uttalande från riksdagens sida.

I skrivelse den 29 september 1934 om beredande av anslag för budgetåret 1935/1936 till kraftstations- och vattenregleringsföretag anförde vattenfallsstyrelsen — under erinran om sin tidigare framställning i ämnet — bland annat:

Vattenfallsstyrelsen hade vid avlåtandet av berörda framställning anledning förvänta, att vederbörande domstol skulle hava hunnit så långt vid behandlingen av Vänermålet, att Kungl. Maj:t på grund härav skulle kunnat göra framställning till riksdagen. Då emellertid domstolens behandling visat sig bliva mera tidsödande än man kunnat beräkna, hade denna styrelsens framställning icke föranlett någon proposition till 1934 års riksdag. Enligt vad

styrelsen erfarit, komme emellertid vattendomstolen att under loppet av hösten framlägga sådana utredningar, att frågan nu torde vara mogen för behandling. Närmare beskrivning av dessa arbeten och motivering för deras utförande borde emellertid lämpligen anstå till en särskild framställning, med vilken styrelsen ämnade inkomma, sedan nyss angivna utredningar inkommit från domstolen.

I anslutning härtill hemställde vattenfallsstyrelsen, att Kungl. Maj:t för här ifrågavarande ändamål måtte för budgetåret 1935/1936 äska ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

I skrivelse den 19 januari 1935 har nu vattenfallsstyrelsen inkommit med förnyad framställning i ämnet.

Vattenfallsstyrelsen har därvid meddelat, att det vid Västerbygdens vattendomstol anhängiga målet om Vänerns reglering fortskridit så långt, att vattendomstolen, efter nödig utredning, jämlikt bestämmelserna uti 4 kap. 13 § vattenlagen, uti skrivelse den 17 december 1934 underställt frågan om regleringen Kungl. Maj:ts prövning. Vattenfallsstyrelsen har i detta sammanhang erinrat om följande:

Den handläggning, som i detta lagrum avsåges, vore en prövning, huruvida hinder mötte mot regleringen eller särskilda villkor borde föreskrivas för dess utförande av militära skäl eller av hänsyn till viss orts allmänna ekonomiska intressen eller på grund av att regleringen skulle hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer skulle berövas sina bostäder, att större fabrik eller annan anläggning, varav många hade uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller av den omständigheten, att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning skulle sättas under vatten eller eljest väsentligt skadas eller att fiskerinäring av större betydelse skulle lida väsentligt förfång eller att regleringen skulle förorsaka sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld vore att befara, eller av hänsyn till allmän farled eller allmän flottled eller på grund av att regleringen vållade menlig inverkan på klimatet eller på allmänna hälsotillståndet eller eljest allmänna intressen i avsevärd mån förnärmades.

Vattendomstolens ifrågavarande skrivelse återfinnes bland handlingarna i ärendet. Den kortfattade redogörelse för det huvudsakliga innehållet i densamma, som jag nu avser att lämna, stöder sig i allt väsentligt på ett av vattenfallsstyrelsen i dess skrivelse den 19 januari 1935 gjort sammandrag.

Vattendomstolen har först meddelat en geografisk och hydrografisk översikt rörande Vänerns och Göta älvs nederbördsområden samt därefter avhandlat förslaget till regleringen, verkningarna av en reglering i huvudsaklig överensstämmelse därmed, de mindre jämkningar, vattendomstolen ansett böra vidtagas i förslaget, samt nyttan och skadan av det ifrågasatta företaget m. m.

Vid den prövning, vattendomstolen verkställt jämlikt 2 kap. 3 § 1 stycket vattenlagen rörande förhållandet mellan nyttan och skadan av regleringen, har vattendomstolen ansett att, därest man räknade med ett kraftvärde av 88 kronor pr kW och år kontinuerligt levererad årskraft, regleringsvinsten

icke skulle underskrida cirka 31 miljoner kronor och att man vid uppskattning av nyttan av en reglering av Väneren borde stanna vid detta värde. Företagets byggnadskostnader, vari jämväl inräknades skada och intrång å kronans egendom samt alla kostnader, som skulle erfordras för ändring av tekniska föremål m. m. till förekommande av skada, har vattendomstolen beräknat uppgå till högst cirka 5 miljoner kronor. Med tekniska föremål har vattendomstolen i detta sammanhang avsett byggnader, vägar, kajer och bryggor m. m. Vidkommande omfattningen av skada och intrång å enskild tillhörig egendom genom regleringen har vattendomstolen vid beräkning enligt nämnda lagrum tre gånger av skada och intrång, som skulle uppstå å åker och äng, samt två gånger av skada och intrång, som skulle tillskyndas annan egendom, kommit till ett belopp av högst 11 miljoner kronor. Skillnaden mellan 31 miljoner och 5 miljoner, eller 26 miljoner kronor, skulle således jämföras med 11 miljoner kronor. Vattenfallsstyrelsen anför, att härav uppenbart framginge, såsom vattendomstolen också konstaterat, att jämlikt 2 kap. 3 § 1 stycket vattenlagen förhållandet mellan nytta och skada av företaget icke utgjorde hinder mot regleringens genomförande.

Vattenfallsstyrelsen har i anslutning härtill anført, att de kostnader respektive skadebelopp, varmed domstolen sålunda räknat, gåve vid handen, att vissa ökningar förutsatts i de av vattenfallsstyrelsen tidigare vid domstolen angivna beloppen, men hade domstolen icke exakt angivit beloppen för de olika kostnaderna och skadorna utan inskränkt sig till att angiva vissa maximala summor. Det torde därför finnas anledning förmoda, att de kostnader och skadeersättningar, som av vattendomstolen komme att angivas i slutlig dom, komme att hålla sig under de sålunda angivna maximibeloppen. Vattenfallsstyrelsen ansåge sig icke nu kunna lämna någon detaljerad redogörelse för, hur de olika byggnadskostnaderna och skadeersättningarna sannolikt komme att fördela sig, utan torde detta kunna ske först sedan vattendomstolen, efter det Kungl. Maj:ts meddelat beslut i anledning av vattendomstolens berörda hemställan den 17 december 1934, upptagit målet till slutligt avgörande samt meddelat dom. Rörande denna tidpunkt hade, meddelar vattenfallsstyrelsen vidare, vattenrättsdomaren vid Västerbygdens vattendomstol i en till vattenöverdomstolen ingiven skrivelse av den 17 december 1934, vari han redogjort för arbetet vid vattendomstolens avdelning för Vänerens reglering, framhållit, att det vore vanskligt att kunna med någorlunda säkerhet angiva, när arbetet med Vänermålet kunde var avslutat, men att, såvitt man då kunde bedöma, slutlig dom vid vattendomstolen kunde föreligga någon gång under år 1936.

Vattendomstolen har vidare vid sin utredning rörande regleringsföretagets inverkan på strömförhållandena för sjöfarten i Göta älv och de åtgärder, vilka lämpligast borde utföras till förebyggande av försämrade sådana, utgått från att de av vattenfallsstyrelsen föreslagna rensningarna skola komma till utförande samt förklarat, att det syntes vattendomstolen som om de av styrelsen föreslagna arbetena måste vara ägnade att verka gynnsamt till förebyggande av försämrade strömförhållanden.

Ur de synpunkter, som omförmälas i 4 kap. 13 § vattenlagen, dock med bort-

seende från militära förhållanden, har vattendomstolen i sin berörda hemställan den 17 december 1934 gjort följande sammanfattande uttalande, därvid vattendomstolen utgått från att de av vattendomstolen tidigare förordade regleringsbestämmelserna skulle komma att vinna tillämpning vid en reglering av Vänern:

Vad angår frågan, huruvida av hänsyn till viss ords allmänna ekonomiska intressen hinder skulle kunna möta mot företaget eller särskilda villkor böra föreskrivas för dess utförande, vill vattendomstolen framhålla, att man i detta hänseende synes hava att huvudsakligast fästa avseende vid de verkningar, som företaget skulle utöva å jordbruket inom regleringsområdet. Skador å tekniska föremål skulle nämligen i de flesta fall avhjälpas genom åtgärder, ledande till att någon skada ej komme att kvarstå. Vad angår jordbruksskadorna skulle dessa onekligen uppgå till betydande belopp, sammanlagt till omkring ett par miljoner kronor. Det är dock att märka, att det här är fråga om ett mycket stort område, varpå dessa skador skulle fördelas. Vad angår Vänerområdet ingår i sagda belopp ifrågavarande skadors högsta tänkbara värde, beroende på att de beräknats under antagande av att Vänermagasinet efter genomförd reglering icke skulle komma att utnyttjas. Vidare är att taga i beaktande, att en reglering vid Vänern ej skulle komma att beröra några marker, som under naturliga förhållanden icke skadats av Väterns vatten. Vid antagande av outnyttjat magasin har man att räkna med ungefär en halv meters höjning av medelvattenståndet i Vänern med därav föranledda betydande skador å marker, som nu under avsevärda tider burit god avkastning. Även enligt nyssnämnda förutsättning skulle emellertid de högsta naturliga vattenstånden i Vänern bliva sänkta genom en reglering. Vid Göta älv skulle ej heller uppstå sådana jordskador, att de komme att mera betydligt inverka på ortens allmänna ekonomiska intressen. Det kan icke anses, att odlad jord vid Göta älv skulle sättas under vatten till en efter ortsförhållandena betydande omfattning eller eljest väsentligt skadas.

Regleringsföretaget skulle icke hava till följd, att något avsevärt antal bofasta personer komme att berövas sina bostäder. Endast i något enstaka fall skulle skador av sådan omfattning uppstå, att det kan bli fråga om inlösen av fastigheter.

Icke i något fall skulle det inträffa, att på grund av en reglering av Vänern större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehålle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas.

Beträffande en reglerings inverkan å odlad jord hänvisas till det föregående.

Fiskerinäring av större betydenhet skulle ej komma att lida väsentligt förfång genom regleringsföretaget.

Den tillämnade regleringen skulle icke komma att förorsaka någon sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld vore att befara.

Sjöfarten inom regleringsområdet skulle efter en reglering icke få försämrade utan i stort sett förbättrade förhållanden, och regleringen skulle, om överhuvud någon som helst skadlig inverkan därigenom komme att ske å flottning i allmän flottled, i varje fall icke medföra olägenhet av någon betydelse i sistnämnda hänseende.

Det är icke att befara, att genom regleringsföretaget menlig inverkan skulle vållas på klimatet eller på allmänna hälsotillståndet eller att eljest allmänna intressen därigenom skulle i avsevärd mån förnärmas.

Vattendomstolen tillstyrker därefter, att Kungl. Maj:t, därest militära förhållanden ej annat föranleda, måtte förklara, att i de uti 4 kap. 13 § vattenlagen angivna hänseenden hinder icke möter mot en reglering av Väneren i huvudsaklig överensstämmelse med vattenfallsstyrelsens för Kungl. Maj:t och kronan avgivna förslag.

I anslutning till vattendomstolens sålunda gjorda framställning har vattenfallsstyrelsen i sin skrivelse den 19 januari 1935 angivit att, när nu även genom vattendomstolens framställning blivit klarlagt, att Vänerens reglering vore ekonomiskt berättigad och att alla de frågor, som hade samband med regleringens genomförande, kunde lösas genom föreskrifter, som vattendomstolen hade för avsikt att lämna, ingen tvekan torde råda därom, att Vänerens huvudreglering borde komma till stånd. Vattenfallsstyrelsen hade också i sin kraftpolitik under senare tid utgått från att huvudregleringen bör genomföras i slutet av 1930-talet. En förutsättning härför vore dock, att de arbeten, som måste vara fullbordade, innan regleringen kunde tagas i bruk, kunde bliva utförda före denna tid.

Vattenfallsstyrelsen har härefter övergått till en redogörelse för berörda arbeten och inledningsvis meddelat, att de tekniska anordningar, som sammanhängande med Vänerens reglering samt måste vara färdiga, innan den nu ifrågasvarande huvudregleringen toges i bruk, vore följande:

- 1) Uppsprängning av sänkningskanal vid Sjöboda jämte kompletterande rensning i Vänerutloppet;
- 2) Uppsprängning av kanal genom Huvudnäsön;
- 3) Regleringsdamm vid Vargön;
- 4) Rensningar i Göta älv till förebyggande av försämrade strömförhållanden för kanaltrafiken samt för minskad fallförlust mellan kraftstationerna;
- 5) Skärmanordning i Nordre älv.

Av de angivna arbetena vore åtgärderna enligt 1), 3) och 5) i huvudsak utförda i samband med genomförandet av Göta älvs veckoreglering och byggandet av kraftstationen vid Vargön. Kostnaderna för åtgärder enligt 2) och 4) beräknades bliva för kanalen genom Huvudnäsön 1.2 miljoner kronor samt för rensningarna i Göta älv 2.4 miljoner kronor.

Beträffande sistberörda kostnader har vattenfallsstyrelsen hänvisat till följande

Kostnadstablå för rensningar i Göta älv.

	Kronor
I. Vid Stallbackaön:	
Muddring av 15,000 m ³ grus och sten	110,000
II. Vid Åkerström:	
Jordschaktning 3,000 m ³ , bergsprängning, delvis under vatten, 15,500 m ³ , muddring av grus och sten 13,500 m ³ jämte erforderliga fångdammar och länshållning m. m.	645,000

III. Vid Präststenarna:	Kronor
Muddring av grus och sten samt lera 19,000 m ³	140,000
IV. Vid Haneström:	
Jordschaktning 5,000 m ³ , bergsprängning, delvis under vatten, 31,800 m ³ , muddring av lera 6,000 m ³ samt fångdammar, länshållning m. m.	930,000
V. Vid Flottbergsströmmen:	
Schaktning av sten 2,000 m ³ , bergsprängning, delvis under vatten, 16,000 m ³ , muddring av sten 3,000 m ³ samt fång- dammar och länshållning m. m.	575,000
	<u>Summa kronor 2,400,000</u>

Härefter har vattenfallsstyrelsen anfört: Då dessa arbeten, som måste genomföras innan huvudregleringen kunde tagas i bruk, vore av tidsödande natur, enär de i stor utsträckning bestode av undervattensarbeten, borde de icke koncentreras till alltför få år. De beräknades nämligen draga en arbetstid av omkring fyra år och måste därför snarast möjligt påbörjas för att de utan fördyrande forcering skulle bliva färdiga till slutet av 1930-talet.

Ett ytterligare skäl för dessa arbetens snara igångsättning vore önskvärdheten att erhålla möjlighet att sysselsätta något större del av den arbetsstyrka, som blivit ledig från de nu avslutade kraftstationsarbetena i Vargön, än som kunde sysselsättas med de arbeten i Trollhättan, vilka beslutats av 1934 års riksdag. Såsom framginge av kostnadstablan, vore det, förutom å Huvudnäsön, på fem olika platser i Göta älv, som arbeten vore avsedda att företagas. Det vore styrelsens avsikt att till en början igångsätta sådana arbeten, som toge relativt lång tid, nämligen borttagning med hjälp av mudderverk av grus och sten jämte påbörjande av tidsödande undervattenssprängningar samt byggande av fångdammar omkring sådana bergpartier, vars borttagning borde ske efter torrläggning av arbetsplatsen.

Beträffande anslagsbehovet för rensningarna i Göta älv, totalt beräknat till 2.4 miljoner kronor, har vattenfallsstyrelsen meddelat, att den tänkt sig följande fördelning:

Budgetåret 1935/1936	500,000 kronor
» 1936/1937	500,000 »
» 1937/1938	600,000 »
» 1938/1939	800,000 »
	<u>Summa 2,400,000 kronor</u>

Beträffande uppsprängningen av kanal genom Huvudnäsön för en beräknad kostnad av 1.2 miljoner kronor, har vattenfallsstyrelsen slutligen meddelat, att den hade för avsikt att i framställning rörande anslag för budgetåret 1936/1937 inkomma med förslag till påbörjande av detta arbete, för vilket anslag skulle erfordras under nämnda budgetår samt under följande tvenne år.

Vattenfallsstyrelsen har i anslutning till vad sålunda anförts hemställt, att Kungl. Maj:t genom proposition till 1935 års riksdag ville föreslå riksdagen

besluta, att arbeten med rensningar i Göta älv i samband med Vänerens reglering för en kostnad av 2,400,000 kronor måtte få påbörjas och att härför anvisa ett belopp av 500,000 kronor å budgetåret 1935/1936.

Slutligen torde jag få erinra om följande:

Över Västerbygdens vattendomstols ovanberörda skrivelse den 17 december 1934 hava utlåtanden avgivits den 21 januari 1935 av chefen för marininstaben, den 31 i samma månad av kommerskollegium, den 9 februari 1935 av chefen för generalstaben, den 12 i sistnämnda månad av lantbruksstyrelsen samt den 15 i samma månad av medicinalstyrelsen.

Kommerskollegium har i sitt nämnda utlåtande förklarat sig förutsätta, att vattendomstolen i sin slutliga dom i målet, jämlikt 2 kap. 24 § vattenlagen, fastställde den i detta lagrum angivna tid, varinom de i lagrummet avsedda anspråk finge framställas, till den högsta medgivna, nämligen tolv år.

Chefen för generalstaben har i sitt utlåtande bland annat anfört, att de vidgade möjligheter för tillvaratagande av inom landet befintliga tillgångar för alstrande av elektrisk energi, som genom reglering av Väneren kunde erhållas, syntes erbjuda stora fördelar för kraftförsörjningen i händelse av krig.

Genom beslut den 1 mars 1935 har Kungl. Maj:t förklarat hinder i de uti 4 kap. 13 § vattenlagen angivna hänseenden icke möta mot en reglering av Väneren i huvudsaklig överensstämmelse med vattenfallsstyrelsens förslag, dock att

1) dämmningsrätten skall fastställas på sätt, som föreslagits i en av vattenrättsdomaren i regleringsmålet den 9 juli 1929 meddelad resolution,

2) den lägsta sänkningsgränsen skall förläggas till höjden + 43.16 meter, samt

3) för beräkning av decimeterdygn erforderlig jämförelsetid (seglationstid) skall omfatta tiden från och med den 1 april till och med den 31 december och samtliga de i sökandens slutliga förslag till regleringsbestämmelser angivna antalen decimeterdygn skola ökas med 20 procent med avrundning i förekommande fall till närmaste femtal.

Tillika har Kungl. Maj:t förordnat, att det skall åligga statens meteorologisk-hydrografiska anstalt att utöva tillsyn å regleringsföretagets skötsel och handhavandet i övrigt av de med företaget förenade angelägenheter enligt de närmare föreskrifter, som vattendomstolen må finna erforderliga, samt att kostnader, som föranledas härav, skola bestridas av regleringsrättshavaren.

*Departements-
chefen.*

Under en följd av år har riksdagen anvisat betydande belopp — för närvarande sammanlagt uppgående till omkring 4,000,000 kronor — till förberedande åtgärder för Vänerens reglering ävensom till bestridande av kostnader i samband med domstolsbehandling av frågan om tillstånd till sagda reglering. Därvid har emellertid vid intet tillfälle från Kungl. Maj:ts eller riksdagens sida tagits slutlig ståndpunkt till själva huvudfrågan om företagets genomförande, något som upprepade gånger betonats både av riksdagen och av vederbörande departementschefer.

De arbeten, för vilka vattenfallsstyrelsen i sin här förevarande framställning äskat medel, äro emellertid av den art, att de, för att komma till avsedd nytta, förutsätta, att Vänerns huvudreglering kommer till stånd. På grund härav fann jag mig också, såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, vid min anmälan inför Kungl. Maj:t den 3 januari 1934 av vattenfallsstyrelsens då gjorda framställning rörande utförandet av ifrågakommande arbeten icke kunna förorda, att i dåvarande läge en på densamma grundad proposition framlades för riksdagen.

Genom Västerbygdens vattendomstols i det föregående omförmälda skrivelse den 17 december 1934 ävensom Kungl. Maj:ts beslut i anledning härav den 1 mars 1935 har emellertid frågan om Vänerns huvudreglering nu fortskridit till den punkt, då ett slutligt ståndpunkttagande från statsmakternas sida påkallas och möjliggöres.

Såsom 1924 års riksdag framhållit, erbjuder Vänern genom sin storlek och belägenhet enastående möjligheter till magasinering av vattenkraft, vilka möjligheter böra tillvaratagas och ingå såsom ett led i programmet för den rationella användningen av landets energitillgångar. De för varje år ökade anspråken på kraftleveranser från södra och mellersta Sverige hava aktualiserat frågan om ett utnyttjande av berörda möjligheter inom en icke alltför avlägsen framtid. Visserligen kommer vid ett bifall till Kungl. Maj:ts för 1935 års riksdag framlagda förslag om stamlinjesystem Porjus—Västerås m. m. att öppnas utväg för ett tillvaratagande av det nuvarande stora kraftöverskottet i Porjus genom dess överförande till landets sydligare belägna delar. Men även vid ett medräknande av nu berörda krafttillskott — vilket för övrigt vid en ökad kraftåtgång i Norrland kan beräknas icke i samma utsträckning stå till förfogande — har det s. k. centralblockets kraftbehov visat sådana tendenser till stegring, att åtgärder i god tid synas böra vidtagas för att tillgodose detsamma. Sedan länge har därvid räknats med att en reglering av Vänern skulle möjliggöra, att tillgängliga kraftresurser kunna bliva på bättre sätt utnyttjade, då Vänerns stora energireserv framför allt kan komma till användning när kraftbehovet är stort och vattentillgången knapp i andra vattendrag. Den ekonomiska nyttan av ett sådant företag synes mig nu också vara väl bestyrkt genom vattenfallsstyrelsens och vattendomstolens i det närmaste slutförda utredningar, för vilka i det föregående redogjorts.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner jag mig böra förorda, att statsmakterna nu besluta sig för ett fullföljande av Vänerns reglering genom anvisande av byggnadsanslag för påbörjande av de arbeten, som bliva erforderliga för densamma.

De arbeten, som nu närmast ifrågakomma, avse rensningar i Göta älv vid Stallbackaön, Akerström, Präststenarna, Haneström och Flottbergsströmmen till förebyggande av försämrade strömförhållanden för kanaltrafiken samt för minskad fallförlust mellan kraftstationerna. Dessa arbeten hava beräknats erfordra en arbetstid av 3 å 4 år, om fördyrande forcering undviks, samt draga en kostnad av tillhoppa 2,400,000 kronor, varav för budgetåret 1935/1936 ett belopp av 500,000 kronor beräknats bliva erforderligt. Mot vad så-

lunda föreslagits har jag icke funnit något att erinra, vadan jag tillstyrker förslag till riksdagen i enlighet med vad vattenfallsstyrelsen hemställt. Ett ytterligare skäl för påbörjande av dessa arbeten nu finner jag ligga däri, att härigenom möjlighet beredes för vattenfallsstyrelsen att sysselsätta delar av den arbetsstyrka, som blivit ledig efter avslutandet av arbetena med kraftstationen vid Vargön.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *rensningsarbeten i Göta älv för huvudreglering av Vänern* för budgetåret 1935/1936 anvisa ett *reservationsanslag*, att utgå av lånemedel, av kronor 500,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Waldemar Wiens.